

VÅR OFFICIELLA ENGELSKA

Av professor HELGE KÖKERITZ, Yale University

A powerful agent is the right word... Whenever we come upon one of those intensely right words in a book or a newspaper the resulting effect is physical as well as spiritual, and electrically prompt.

Mark Twain.

UNDER de senaste decennierna har engelskan allt mer och mer kommit att övertaga latinets roll under medeltiden och franskans under sexton- och sjuttonhundratalet. Men den har gått längre än så. Den är inte endast de lärda och överklassens språk, den har faktiskt kommit att bli hela den demokratiska världens enhetsspråk, som läses, talas och skrives av arbetaren lika väl som av företagaren, av lekmannen lika väl som av specialisten. Var och en som behöver göra sin stämma hörd på ett för de flesta människor begripligt tungomål, väljer numera engelskan. Det är därför av synnerlig vikt, att den engelska, som så användes, blir av högsta kvalitet. Om vi skriver och talar god engelska, vinner vi gehör och förståelse för vår sak, skapar goodwill för det svenska namnet och förvärvar vänner jorden runt. Skriver och talar vi däremot oidiomatisk, hafsigt engelska, förlorar vi kunder och anseende, och våra bidrag till den materiella och kulturella utvecklingen i världen får varken sin rätta belysning eller uppskattning utan förringas eller ignoreras helt. Konkurrensen är hård på alla områden, och vill vi slå ett slag för svenska produkter och svenska ideal, får vi allt bekväma oss att ha kvalitet även på våra översättningar till engelska och andra främmande språk.

Låt mig emellertid, innan jag går vidare, förutskicka den anmärkningen, att jag inte gör någon åtskillnad på brittisk och amerikansk engelska. Ett *railroad* i stället för *railway* eller ett *elevator* i stället för *lift* har inte det minsta med språkets kvalitet att skaffa. God engelska skrives inte bara i London utan även i New York, Montreal, Wellington, Sidney och Kapstaden, och den läres lika effektivt vid Yale och Harvard som i Oxford och Cambridge. Den skulle också kunna skrivas i Stockholm, om den tillgängliga sakkunskapen utnyttjades. Men det gör den inte. Och för övrigt tycks det råda en egendomlig missuppfattning hemma, att amerikansk engelska är

något sekunda, en av slang fördärvad engelska. (Vilket inte hindrar, att man gladeligen åstadkommer sådana hemska försvenskningar som »pinuppa» — varför inte hellre, om ordet verkligen behöves, med en ordlek, »stiftsfröken» eller »väggmadam»?) Slangen tillhör emellertid huvudsakligen det ovårdade eller vulgära språket såväl i amerikansk som brittisk engelska. Att den är olika i de båda arterna av engelska, behöver ej bekymra oss. God, idiomatisk, välskriven engelska är gångbar över hela världen, vare sig den stavas på brittiskt eller amerikanskt vis.

Hurudan är då vår officiella engelska, d. v. s. den engelska, som förekommer såväl i handböcker och broschyrer från statliga och privata institutioner som i de talrika översättningar, genom vilka våra vetenskapsmäns och författares verk göras kända i hela den bildade världen? Tål den att synas i sömmarna, fyller den alla rättmätiga krav på korrekthet, klarhet och elegans, och duger den överhuvud som förmedlare av det kulturella utbytet mellan Sverige och övriga civiliserade nationer?

Det faktum, att denna artikel behövt skrivas, innebär ju, att svaret endast kan bli ett. För att fullt övertyga, måste jag dock prestera bevis, något som jag knappast kan göra utan att citera ur skrifterna. Låt mig börja med en annons, som för någon tid sedan stod att läsa i en liten svensk-amerikansk tidning. Den lydde så här:

»Sängfilt Tiden är inne. Vinterbered nu för den kalla väderleken! Ni vill finna ett varierande sortimang av famöst kända fabrikat, kulörer och texturers i... Andra Golvet.»

Precis vad man kunde vänta sig från Svensk-Amerika, tänker nog den språkintresserade läsaren och söker kanske efter adjektiv tillräckligt uttrycksfulla för att karakterisera detta slags »svenska». Ett medlidsamt leende blir väl det enda man orkar kosta på sig i vetskap om att man tillhör ett kulturellt högtstående folk, som förstår betydelsen av gedigna språkkunskaper. Tänk om vi skulle skriva engelska på det sättet...

Ja, tänk om... Antag, att den lilla annonsen återgav en i Sverige gjord översättning till engelska. Hurudan skulle då reaktionen bli? Leendet skulle säkert bli forcerat, och det hela skulle sannolikt avfärdas som ett synnerligen dåligt skämt, i allra sämsta fall som ett opassande försök att generalisera från ett kusligt undantag.

Så väl är det tyvärr inte. Engelska av i mångt och mycket samma skrot och korn som »svenskan» i annonsen är nämligen vad som i våra officiella tryckalster bjudits och alltjämt bjudes den engelskspråkiga publiken jorden runt. Den enda skillnaden är, att vi vanligen inte gör det i annonsform utan i små mästerverk av svensk typografi och bokkonst. »Loathsome canker lies in sweetest bud», som Shakespeare så träffande sagt.

Lyckligtvis är inte alla översättningar lika dåliga. I bästa fall — men de är sällsynta — är engelskan tämligen korrekt fast oinspirerad, torr och tung, ofta beroende på att det svenska originalet följts alltför slaviskt. I värsta fall — och hit hör majoriteten av översättningarna

— är engelskan lik »svenskan» i den amerikanska annonsen, om den inte rent av överträffar denna genom att vara obegriplig. Grammatiska fel och ordvalsfel trängas med stilistiska gräsligheter, och rena felöversättningar, som förvanskar meningen, bidrager till ett helhetsintryck, för vilket intet annat ord passar än skandalöst.

Värre kan det knappast vara, och det är därför på tiden, att en ändring kommer till stånd. Någon tack kan jag naturligtvis inte vänta mig för att jag med denna artikel sätter fingret på en öm punkt. För en svensk språkman med engelska som specialitet och mångårig vistelse i engelsktalande länder som ytterligare merit är det emellertid omöjligt att längre tida med vad han vet. För övrigt vore det oansvarigt, om han som sakkunnig undanhölle sin kritik. Och denna måste tyvärr bli hård. Det beklagliga faktum är, att man inte kan lämna i Sverige översatta broschyrer och handböcker till bildade engelsmän och amerikanare utan att först be om ursäkt för den miserabla engelskan.

Om någon tycker, att jag använder starka ord, eller till äventyrs tvivlar på min förmåga att bedöma engelskan i dessa tryck, bör han läsa t. ex. kapitlet »Swedish Literature» i *The Sweden Year-Book 1938*. Skulle inte dess vedervärdiga engelska undanröja varje tvivel, får man fortsätta med *Architecture in Sweden* (New Sweden Tercentenary Publications), och *Art Exhibit 1937—1938*, vilka båda översatts av »a lady of English birth domiciled in Sweden», som det så pittoreskt heter i företalet till den förra, samt med *Education and Scientific Research in Sweden* (New Sweden Tercentenary Publications). Förmår inte ens detta veritabla skräckkabinett av dålig engelska övertyga läsaren om den rätta halten hos vår engelskspråkiga upplysningslitteratur, finns det ingenting annat att göra än att läsa den brittiska upplagan av *Sweden, A Wartime Survey*, Gösta Bergs av översättarinnan illa tilltygade *Sledges and Wheeled Vehicles* (Nordiska Museets handlingar) och Helge Nelsons lika illa medfarna *The Swedes and the Swedish Settlements in North America* (Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund). Den som efter denna mäktiga dos har ett enda försonligt ord till övers för vår officiella engelska är antingen för god för denna världen eller begriper inte, vad frågan gäller.

Några exempel bör få belysa, vad översättarna låtit komma sig till last. Här kan endast framdragas en ringa bråkdel av de oriktigheter, smaklösheter och stupiditeter, som förekommer i nämnda arbeten. En hel avhandling skulle inte förslå, om man ville analysera dem alla i detalj. Till att börja med väljer jag några smakbitar ur *Sweden, A Wartime Survey*.¹

Som bekant måste 'först' återges med *not until* eller *only*, när det motsvarar 'icke förrän'. Mot denna av varje gymnasist välkända regel syndas i artikeln »The Swedish Constitution», ty däri läser man inte

¹ En grundligt reviderad upplaga utgavs 1943 i New York av American-Swedish News Exchange; den förtjänstfulla omarbetningen hade verkställts av Naboth Hedlin. En jämförelse mellan t. ex. första artikeln, »The King», i brittiska upplagan och motsvarande artikel i den amerikanska är en lärorik studie i engelsk stil.

utan förvåning, att »Sweden first became a Democracy at the beginning of this century». Satsen betyder, att Sverige »för första gången» blev demokrati då, och läsaren frågar sig följaktligen, när detta hände andra (tredje, fjärde) gången. Den korrekta översättningen lyder: »Sweden did not become a democracy until the beginning of this century.»

Särskilt riskabla är romanska lånord i svenskan, som har exakta motsvarigheter i engelskan ehuru med annan betydelse. 'Konsekvent' heter sålunda *consistently*, icke *consequently* (= följaktligen), och 'eventuellt' kan inte översättas med *eventual*, som betyder 'slutlig'. Båda dessa fel påträffas emellertid i engelska meddelanden från officiella och halvofficiella svenska organisationer. Ett fel av denna art har vi, då Ludvig Nordström kallas »that amazingly vital thinker», ty *vital* betyder 'livsviktig', under det att *vigorous* är det ord som skulle använts. De mera litterära romanska lånorden har en obehaglig benägenhet att sätta krokben för den obildade och halvbildade. Sheridan's Mrs. Malaprop har ju givit namn åt den språkliga företeelse, som kallas malapropism, trots att denna stilistiskt utnyttjats långt tidigare, t. ex. av Shakespeare. Vad som hos Shakespeare och Sheridan begagnas i karakteriserande syfte, passar likväl inte i en officiell handbok. Men på sid. 50 i vår bok framhålles det som ett särskilt gott tecken, att de svenska vintertrupperna tränats så väl, att de numera kunna »overcome the arduours of winter», d. v. s. (ungefär) vinterns hetta! *Rigours* är det ord, som skulle begagnats. Men översättaren föredrog att följa Mrs. Malaprops skrottretande exempel, troligen förledd därtill av adjektivet *arduous*, svår.

Dessa meningsstörande och löjeväckande fel är dock tämligen oförargliga i jämförelse med sådana, som fullständigt förvanskar den ursprungliga ordalydelsen och bibringar läsaren en vrångbild av faktiska förhållandet. Ett dylikt fel är »100 per Cent» för »hundrafaldigt» (= *a hundred times*), som förekommer på sid. 167. Ett annat är »by unanimous vote» (= enhälligt) för »samfällt» (sid. 30), som på engelska heter *jointly*. Och »ökad utbildning av svenska tekniker» (sid. 175) kan inte översättas med »the possibility of extending the training of technicians», som betyder: »möjligheten att (genom ytterligare kurser) förlänga utbildningen», utan måste återges med »the possibility of training a larger number of technicians».

Obegripligt är, att en person, som åtar sig översättningsarbete, inte känner till betydelsen av fraserna 'till och med' och 'fram till'. På tal om den svenska smörproduktionen säges det, att »it had by 1941 only declined 15 per Cent...», under det att svenskan har »minskningen från... till och med 1941» — med andra ord, »by the end of 1941». Ett ännu allvarigare fel förekommer på sid. 180, där satsen »under en period, som räknas räkka fram till början av hösten 1941» blivit »During a period which can be said to date from the beginning of the autumn of 1941» (från början av hösten 1941!). Tack vare detta fel har ett helt stycke, omfattande c:a 200 ord, lösryckts ur sammanhanget och givits ett innehåll, som är oförenligt med vad som följer.

En företeelse, som jag särskilt iakttagit hos svenska översättare av

engelska romaner, är, hur ett missförstånd leder till en hel serie andra. Stimulerad av den första feltolkningen, låter översättaren fantasien skena iväg med sig i stället för att bruka sunda förnuftet och sin eventuella förmåga till självkritik. Resultatet blir en omdiktning av originalet, som författaren säkerligen inte skulle sentera. I överste Bertil Ugglas artikel »The Fitness of the Individual» läser vi sålunda (sid. 89): »Since it was basically camp life, the life of the forests and the open fields and hills, that aroused the Swedish people to a realization of the importance of their own physical well-being...» Varje engelsk eller amerikansk läsare av denna tirad ser framför sig hur det svenska folket genom att skubba eller »campa» i skog och mark ökat sin fysiska spänst. Men det är inte vad överste Ugglas avsåg, då han skrev: »Då det främst varit livet på fältfot, som inspirerat det svenska folkets uppräckning...» Som synes har orden »the life of the forests and the open fields and hills» ingen motsvarighet i den svenska texten. Ibland kan det vara nödvändigt med ett dylikt förklarande tillägg, men i detta fall har översättaren inte begripit uttrycket »på fältfot» och, vad värre är, inte heller haft förstånd att ta reda på betydelsen.

Alldeles ousäktlig är översättningen *professional men* (sid. 43) för »det praktiska livets män», ty med *professional men* menar man ju utövare av de s. k. lärda yrkena (präster, läkare, advokater, etc.). Och det länder knappast våra statsmän till heder, att de enats om den välvisa principen, att »all essential public transportation should be performed as far as possible in the most practical manner» — att transportarbetet så vitt möjligt skulle utföras på det mest praktiska sättet! Vad man inom transportkommissionen betonat är emellertid, att »allt för samhället nödvändigt transportarbete måtte få bli utfört så långt det vore på något vis praktiskt möjligt» — på engelska: »That all essential public transportation should be performed as far as possible and whenever practicable.»

Ovanstående exempel utgör alltså några få av de värsta grodorna i *Sweden, A Wartime Survey*, ett arbete som har otaliga föregångare och vars succession sorgligt nog synes vara säkerställd. Överhuvud taget torde det knappast finnas någon officiell handbok eller broschyr på engelska, mot vars språkliga form allvarliga anmärkningar inte kan riktas. I många fall är översättningen sådan, att man frågar sig, hur den person är funtad, som kunnat åstadkomma något dylikt. Särskilt är det en dam i Stockholm, som länge tillåtits fördärva den ena boken efter den andra. Hennes språk är i högsta grad oidiomatiskt, och hon kan tydligen inte längre hålla engelskan och svenskan i sär. På sid. 54 i *Swedish Tercentenary, Art Exhibit 1937—1938*, kan man till sin förvåning läsa, att trätaken i våra gamla medeltidskyrkor så småningom ersattes med »masoned valves», d. v. s. murade säkerhetsventiler (svenskan har förmodligen »murvalv»); felet upprepas längre ned på samma sida, där det talas om »the valved stone churches» — jag undrar hur de ta sig ut arkitektoniskt! I Gösta Bergs *Sledges and Wheeled Vehicles* uppdyker på sid. 120 termen »batch of learning», vilken skall betyda »lärosats». Detta kan man lista ut endast

om man rådfrågar *batch* i det engelsk-svenska lexikonet och finner, att det betyder »bak av samma deg, sats». Är det inte väl mycket begärt, att en engelsman eller amerikan måste lära sig svenska för att kunna förstå en i Sverige utgiven engelsk översättning?

Detta slags engelska är uppenbarligen mycket gouterad i Sverige. För ett tiotal år sedan var det en naturvetare i Uppsala, som själv skrev det engelska företalet till sin doktorsavhandling. Tacket till fästmon, som hjälpt till med korrekturläsningen, fick följande formulering: »To my fiancée, Miss Fil. kand. X. Y. Z., I turn a special thank». Engelska ord är det visserligen, men inte är det engelska. En annan naturvetare skrev samvetsgrant om de korrekta idiomatiska uttryck, som översättningen innehöll, när han själv inte begrep dem, tydligen i den tanken, att de då inte heller var begripliga för läsare med engelskan som modersmål. Kuvert från K. Tekniska Högskolans bibliotek bär alltjämt påskriften: »R. Technical University Library.» Man borde dock där känna till, att »Teknisk Högskola» heter *Institute of Technology* liksom det berömda MIT (Massachusetts Institute of Technology) i Cambridge. Riksföreningen publicerar sedan i vintras bulletinen *U. S.-Sweden Friendship News*, vars goda syfte är att stimulera korrespondens mellan amerikansk och svensk ungdom. Om fortsättningen är lik första numret — det enda jag sett — måste jag tyvärr konstatera, att Riksföreningen effektivt och målmedvetet arbetar på att fördärva den svenska skolungdomens känsla för vad som är god, idiomatisk engelska. Varför ingriper inte språklärarna och kräver, att publikationen stoppas eller att en kompetent person får redigera den? Nog finns det i Sverige specialister, som kan behandla dylika otäcka fall av engelsk skrivklåda, innan smittan fått alltför omfattande spridning. Låt oss slippa denna bedrövlige engelska »made in Sweden», som gör oss till ett åtlöje i engelsktalande länder.²

Men översättarna går på i ullstrumporna, och institutioner och enskilda tackar och tar emot smörjan. En f. d. professor i trädgårdsarkitektur, som vistats några år i Amerika, anser sig själv — och anses tydligen av andra — fullt kompetent att till engelska överflytta Helge Nelsons *The Swedes and the Swedish Settlements in North America*. Det tjänar ingenting till att här framdraga exempel på dess groteska engelska. Varje läsare kan slå upp vilken sida som helst i boken och övertyga sig om, hur skandalöst dålig översättningen är. I själva verket är engelskan så undermålig, att det med tanke på vårt vetenskapliga anseende i utlandet är önskvärt, att upplagan indroges och nyöversattes. »The awkward style and sentence structure are sometimes as amusing as the butchering of the King's English in letters written by immigrants», säger den kände historikern, professor George M. Stephenson i en recension i »Minnesota History». Man kan endast säga ja och amen till den förhoppning, som en annan amerikansk re-

² Ett praktexempel på svenska, »made in America», är den eleganta broschyren »Martin Trafikplan», utg. av The Glenn L. Martin Co. i Baltimore. Dess skrattretande svenska är en god pendang till vår officiella engelska.

censent uttryckt, nämligen att översättaren i fråga »will never again be requested to undertake tasks which must inevitably discredit Swedish scholarship».

*

Länge nog har jag uppehållit mig vid de fel och förvanskningar av skilda slag, som fördärvar allt eller det mesta av det man velat vinna med de kritiserade publikationerna, men jag har endast i förbigående berört en annan lika viktig sida av saken, textens disposition och stilistiska utformning samt dess förmåga att på ett redigt, njutbart och elegant sätt meddela läsaren de kunskaper han söker eller de fakta vi själva anser han bör känna till. I det hänseendet är det lika illa ställt som beträffande översättningarnas korrekthet. Bristen på förståelse för vad utlänningen är intresserad av eller behöver veta är beklämmande stor, och oförmågan att se de svenska förhållandena i perspektiv, från amerikansk eller engelsk synvinkel, är praktiskt taget hundraprocentig. I lyckligaste fall blir resultatet av ansträngningarna en volym av typen *Sweden, Trade and Industry* (Exportföreningen, 1945). En utlandssvensk blir glad och stolt, då han får den vackra boken i sin hand och alldeles särskilt, då han studerar de konstnärligt gjorda annonssidorna. Men diskrepansen mellan text och bilder är för stor. Av textens 86 sidor ägnas endast hälften åt »Trade and Industry», medan resten utgöres av en lyriskt mättad skildring av det svenska landskapet, folklivet och de historiska minnena, som passar lika litet här som en börslista i svenska psalmboken. Spara skogar och sjöar, röda stugor och dalkullor, lappar och vikingar till turisthandböckerna och romanerna, men giv de utländska kunderna deras lystmäte av den svenska industriens och handelns romantik, sakligt, elegant, klat-schigt. Ett sorgligt exempel på detta meningslösa samröre är Svenska Handelsbankens broschyr *The Forest and Forest Industries of Norrland* (1945). Den är enligt min mening förfelad. Om man haft cellulosa-kunderna i tankarna, är stora partier av boken rent ut sagt larviga. Men om man eventuellt tänkt på de amerikanska damklubbarna eller på folkskolebarnen i England och Amerika, för vilka stilen närmast synes vara avpassad, är boken bitvis alldeles för teknisk.³

Då man läser alla dessa broschyrer, får man en bestämd känsla av att den bedrövliga engelskan till en del åtminstone — alla språkfel och misstolkningar att förglömma — beror på det svenska originalet. De berättar nämligen med omständlighet, förnumstighet och utstuderad naivitet om vår förträfflighet. Frågan är, om något i den vägen kan mäta sig med *Education and Scientific Research in Sweden* (New

³ Dess föregångare, *The Forest, Sweden's Greatest Natural Asset* (Stockholm, 1939), är ett utmärkt exempel på hur en översättning till engelska icke bör vara. Vad säges om följande tirad: »The often fiord-like mouths of the larger rivers and the fact that the coasts are sheltered by an archipelago are two features that add the finishing touch to the bounty of Nature, which — from the point of view of timber transport — has made of Norrland a highly favoured forest region without a counterpart elsewhere.»

Sweden Tercentenary Publications). Det vore frestande att citera sida upp och sida ned, men jag får, ehuru motvilligt, begränsa mig till några typiska utdrag ur detta aktstycke. En återöversättning av citaten är omöjlig, ty den skulle fördärva de subtila övertonerna, den utsökta bukén av dryghet och enfald, som bör vara en säregen njutning för den utländske läsaren.

Om de svenska folkskolorna får vi till exempel höra den hugnesamma nyheten, att de »are always well built and in a manner adapted to their purpose», och att lärarnas bostäder »with the exception of certain cases, shall (!) occupy a separate building near the school». Vad kan det vara för en byggnad? Skolskjutsarna omnämnas givetvis, och det är synnerligen värdefullt att höra, att »various kinds of vehicles are used for the purpose» (kan man tänka sig!), »if the numbers be (observera den finfina konjunktiven) great then often, omnibuses, otherwise motorcars, horses, and carts and boats». Allt detta har vi tydligen, och vi har t. o. m. folkskoleseminarier, av vilka »some are intended for men, others for women teachers (märk distinktionen mellan män och lärarinnor!), while certain of the establishments receive both».

En ovanligt klar och koncis bild av det svenska gymnasiet ges på sid. 16: »It is comprised of four one-year classes (ringar) and begins at the highest class but one of the Lower School, or it includes three classes beginning with the standard of the highest class of the Lower School.» Rörande samskoleidén säges det strax därefter, att »at certain private Higher Schools mixed classes — especially as a pedagogic experiment — had been in force for two or three decades» — innebörden av ordet »especially» kan ju ge upphov till gissningar! För att lugna sinnena tillägger boken emellertid: »Many were the misgivings expressed at so great an increase of mixed instruction for children of this age, but when previous experience was considered satisfactory on the whole, the step was taken. In reference to the results, it should not be omitted to state (underbar konstruktion!) that no inconvenience worthy of mention has hitherto taken place» — det var ju för innerligt väl. Ungdomens fysiska fostran får också sin eloge: »As a matter of course pupils engage in sport apart from the everyday school life and their interest in the same (!) is exceedingly great.» Kom sedan inte och säg, att vi inte har spänstig ungdom, som t. o. m. utövar idrott utanför skolan!

När det gäller den akademiska undervisningen firar uppriktigheten verkliga triumfer. Vilken glädje bör det inte väcka i docentkretsar att veta, att »the University is solicitous of having as large a number of lecturers (d. v. s. docenter) as is necessary for the instruction, and so to say, academic growth (vad är det?) and, incidentally (tillfälligtvis) for the recruiting of professorships. Professorships are often filled by the most deserving lecturers» (Doolittle i Shaws »Pygmalion» var visst en av »the deserving poor»). Men, tillägger boken med en suck: »Of course, not all lecturers can be professors.» De får trösta sig med att »many, after some years of academic research, apply for posts outside the University, theologians seek higher clerical offices, medi-

cal men become superintendents at the hospitals and philosophers (!) become teachers at scholastic institutions». Däremot får man ingenting veta om de stackars obefordrade språkmännens, historikernas och naturvetarnas öde; en och annan emigrerar förstås. Trots det kan vi vara stolta över att »it has always been considered of importance, and especially within the higher instruction, to acquire persons embodying the principles of deeper scientific schooling»!

Hur denna skolning tillgår, omtalas även (sid. 51): »As regards the public instruction, ... must each professor (märk ordföljden), without remuneration (den verkliga filantropen alltså), hold public lectures on his particular science (tänk!), one hour, four times a week, unless the Chancellor, on the recommendation of the Faculty, apportions the lectures otherwise or substitutes corresponding instruction in their stead. The cathedra lectures which, almost entirely comprised the sole form of the professor's instruction earlier, are disappearing more and more and being replaced by various kinds of revelant oral and written exercises» — förmodligen högläsning i korus eller skrivning på griffeltavlan. Och för den händelse ingen visste det förut, fastslås det här, att »the professor must give instruction on his subject, should such instruction be necessary». Intressanta kommentarer skulle kunna knytas till detta uttalande, men då de måste bli personliga, får jag avstå därifrån.

Den naturvetenskapliga forskningen försummas minsann inte. Professor Siegbahns Institut är så märkligt, att »it attracts scholars and students in great numbers and it has also been richly endowed. Many pupils from the institution (Kindergarten eller hem för vanartiga barn?) have made valuable contributions to physics» (varför inte också till teologien eller språkvetenskapen?). Rasbiologiska Institutets »mission is to scientifically exploit this area (vilket här måste syfta på universitetet) with special attention to the Swedish people and to the interior conditions (!) of the country». Och om Svalöv får man veta, att »the institution experiments heredity (!) and makes racial-oecological investigations at certain disposable (som kan avyttras) experimental fields in varying climatic regions (!)», samt att »the work of the institution and its results have been of great benefit even (till och med) to practical agriculture».

Den bok jag här citerat ur, är faktiskt den enda populära framställningen av det svenska uppfostringsväsendet på engelska. Den är säkerligen allvarligt menad, fastän dess innehåll och språkliga former ett rakt motsatt intryck. Men vad gagn gör den då i upplysningsarbetet?

När Hogben för fem år sedan publicerade sin självförhäriligande reseskildring *Author in Transit*, framhöll en svensk recensent (icke-språkman), att hans stil var briljant. Det är knappast en riktig karakteristik av Hogben som stilist. Vad som utmärker nämnda bok är en strävan att uttrycka enkla sanningar på ett så invecklat sätt som möjligt, med anlitande av mångstaviga lånord, t. ex.: »Meanwhile, the kaleidoscopic view of contemporary civilization can clarify the possibilities of avoidable disaster or realizable benefits at a time when

it is too easy to vacillate between careless optimism and cowardly disillusionment.» Sådant är inte god stil utan en återgång, skulle man kunna säga, till det fjortonhundratalsmanér, som kallas »aureate diction», tydligen i avsikt att bluffa en okritisk läsare. Att man på svenskt håll anser att detta slags engelska är höjden av elegans och pregnans, framgår av slutorden i boken *Sweden, Ancient and Modern*. Hela sidan 243 i denna utgör ett beklämmande exempel på svensk självgodhet och falsk blygsamhet, serverade på svulstig, mångstavig engelska.⁴ En värdig pendang är den bombastiska inledningen »Present-Day Sweden» till den vackra bilderboken *Sweden at the Moment*. Språket är visserligen enklare, men den självuppskattning, som där möter en — belyst med citat från C. J. L. Almqvist och »The Times» — är kväljsam. Några proselyter för vår sak värvar vi inte, om vi fortsätter att skriva på det viset.

*

Vår officiella engelska är dock inte endast skriftlig utan även muntlig. Och den muntliga har, särskilt under de första krigsåren, varit under all kritik. Personer, som knappast kunnat yttra ett enda engelskt ord, har farit Amerika runt och som svenska kulturrepresentanter hållit föredrag om Sverige på »engelska». Satsrytm och intonation har naturligtvis varit svenska, varje spår av nyansering har saknats, och uttalsfelen har varit legio. Åhörare, som hållit ut till föredragets slut för att göra frågor, har emellertid haft ringa lön för mödan, ty föredragshållaren har vanligen inte begripit frågorna, och om han begripit dem, har han inte varit i stånd att formulera ett svar eller parera ett inlägg. I sanningens intresse skall sägas, att det glädjande nog blivit avsevärt bättre på senare år. Men ännu finns det rum för många förbättringar.

Vi svenskar är inte de enda, som har besvär med den officiella engelskan, om nu detta konstaterande kan glädja någon. Den av Politiken utgivna *Facts about Denmark* borde sålunda få en grundlig språklig överhaling; man talar där t. ex. om de danska *High Schools*, men man menar *Universities*, ty *high school*, en i brittisk engelska tämligen ovanlig term, betyder 'läroverk' (i Amerika närmast 'realskola'). För tre år sedan gästades Minneapolis av en norsk redaktris, som för en distingerad akademisk publik berättade om den norska motståndsrörelsen. På sin höjd förstod man en tredjedel av föredraget. Det var engelska ord men uttalade med norska landsmålsjud och med

⁴ Så här låter det: »The stream of energy that comes welling up in the Sweden of today to affirm the paramountcy of 'the living present', is no expression of overweening self-confidence, such as is apt to characterize a young nation. It does not emanate from sources overflowing today and running dry tomorrow, nor is it the product of an artificially induced tension or of political stimulants administered to quicken the national pulse for the present, at the price of exhaustion later on. No, Sweden is an old country, mellow in years and experience, and dowered with an innate power of self-renewal.» Etc. Vackert, inte sant?

norsk satsaccent, vilket ytterligare försvårade uppfattningen. Starka verb böjdes genomgående svagt, t. ex. *I seed it myself*. När orden tröt den eljest talföra damen, log hon endast mot publiken och vinkade käckt med handen. Vad som förvånar mig är, att någon verkliga har panna att på detta hänsynslösa sätt exploatera den välvilliga amerikanska publiken. Den norska redaktisen överträffades likväl förra våren av den herre, som vid Svenska handelskammarens i New York 40-årslunch stod upp och utom programmet höll ett kort hälsningsanförande på engelska; det var nämligen fullständigt obegripligt.

Tro nu inte, att jag framdrar dessa extrema fall i syfte att förlöjliga dem som, trots bristfälliga språkkunskaper, gör sitt bästa för att klargöra den svenska ståndpunkten i en fråga. Min kritik avser endast att föra åhörarens talan i detta mål. Svenskar, som sällan eller aldrig får höra en utlänning misshandla svenska språket i ett föredrag eller debattinlägg, kan inte föreställa sig, vilken tortyr det är att höra någon 'mörda engelskan' (*butcher the English language*) i ett timplågt anförande. Den bildade publiken, som inser talarens handicap, anstränger sig tappert att följa med men resignerar vanligen till sist, under det att övriga endast blir bittert besvikna och allvarligt missnöjda över att ingenting begripa. Oberoende av hur välkomponerat föredraget eller talet är, blir helhetsintrycket av ett dylikt framträdande till men för såväl talaren personligen som för det land han representerar.

Därför är det huvudlöst att lancera ett sådant förslag som att skicka representanter för våra stora folkrörelser till Amerika på föredragsturné. Idén som sådan vore naturligtvis både beaktansvärd och tacknämlig, om inte språket lade så gott som oöverstigliga hinder i vägen för dess realiserande. En person som inte kan engelska, duger inte till föredragshållare i Amerika. Och med att kunna engelska menar jag nu inte endast, att vederbörande skall på ett fullt begripligt sätt kunna läsa upp ett föredrag — redan det svårt nog för de flesta — utan även att han skall vara i stånd att rappt och intelligent besvara publikens frågor. Amerikanerna är nämligen bortskämda med elegant framförda föredrag och skickligt turnerade inlägg. Även en formell talang kommer därför till korta, om han inte behärskar engelskan. Att söka extemporerera ett föredrag bör endast den göra, som är tvåspråkig eller i det närmaste tvåspråkig och dessutom har ordet i sin makt. Andra måste följa skådespelarnas exempel: repetera och repetera till dess föredraget kan framsägas flytande med korrekt uttal av de enskilda orden, med i möjligaste mån engelsk (amerikansk) satsaccent och intonation, samt med intelligent nyansering och pausering. Vill man föra Sveriges talan inför utländsk publik, får man göra sig det omaket. Det är det enda som lönar sig för alla parter.

Vad kan då orsaken vara till det bedrövliga tillstånd, som jag här givit drastiska exempel på? Även om flera faktorer sannolikt spelar in, är dock två motsatta tendenser särskilt framträdande. Den ena är vår svenska beundran för allt utländskt, och den andra är en i vissa kretsar påfallande självsäkerhet och arrogans, då det gäller främ-

mande språk. Säkerligen skulle vi betacka oss, om, låt oss säga, det engelska Foreign Office anmodade f. förrädaren Petterzon, trikåtagexpediten Alfred Westlund eller hemkonsulanten Ada Susegård, för att nämna tre kända grönköpingsbor, att till svenska översätta engelsk upplysningslitteratur. Men det tycks vara just den klassens engelsmän, som i första hand anlitas för att inför den engelsktalande världen presentera vad vi har av andlig och materiell kultur. Det finns utan tvivel översättare av annan kaliber i Sverige, men ännu har jag inte kunnat upptäcka deras spår i vår officiella upplysningslitteratur.

Som en underlig anomali får man nog beteckna det, att vi svenskar, som med sådan frenesi studerar främmande språk och följaktligen borde ha bättre förstånd, synes tro, att vilken utlänning som helst, som slår sig ner i vårt land, är fullt kapabel att översätta till sitt språk, eller att vilken svensk som helst, som vistats någon tid i England eller Amerika, kan skriva och översätta engelska. Denna uppfattning tar sig även ett annat uttryck. För översättningar till svenska anlitar man gärna svenska skriftställare eller personer, som vistats någon tid i främmande land, i den kolartron, att en svensk, som t. ex. kan sträckläsa en engelsk roman, är rätte mannen för detta slags arbete. Att den fullständiga inlevelsen i ett främmande språk, som ensamt berättigar en person att överflytta dess litterära och vetenskapliga alster till svenska, innebär något annat och vida djupare än förmågan att mer eller mindre gissa sig till innehållet i romaner och noveller, därom svävar man synbarligen i okunnighet. En för några år sedan företagen minutiös granskning av den svenska översättningen av Priestleys *Good Companions* visade, att var och en av bokens fyrtyo första sidor hade i genomsnitt femton översättningsfel eller andra inadvartenser; som den omfattar c:a 600 sidor, skulle detta medeltal, om det står sig för övriga 560 sidor, betyda den aktningvärda felsumman av nio tusen. Skall det verkligen alltjämt behöva poängteras, att man för att översätta från engelska till svenska måste kunna inte bara svenska utan även engelska, och att man för att överflytta svensk text till engelska måste fullständigt behärska både engelska och svenska?

Antagligen bör man ständigt upprepa denna enkla sanning. Även folk i de högsta samhällsställningar förstår tydligen inte, vad kunskaper i engelska verkligen innebär. Som försvar för *Sweden, A Wartime Survey*, har man dragit fram det argumentet, att vederbörande artikel-författare själva granskat översättningarna och förklarat sig nöjda med dem. Vilket försvar! Den svensk, som verkligen är i stånd att bedöma den språkliga och stilistiska halten hos en engelsk översättning, har ingen användning för översättare. Han skriver direkt på engelska, och skriver korrekt engelska.

Utan tvivel är även bristen på ödmjukhet inför det främmande språket i inte ringa grad medansvarig, då det gäller de dåliga översättningarna. Många svenskar, som bott kortare eller längre tid i engelsktalande land och lärt sig konversera om väder och vind, bio och teater, tror sig därmed ha blivit språkexperter och uppträder med alla anspråk på att bli betraktade som sådana. Det är de, som i tid

och otid framlägger reformatoriska synpunkter på språkundervisningen. De vet precis, hur allt skall skötas, fastän de aldrig stått inför en klass eller haft att brottas med det enklaste språkpedagogiska problem. De tror exempelvis, att papegojmässig imitation är allensaliggörande. Den kan vara det, nämligen om vederbörande är så ung, att han eller hon kan byta språk och sådant språkbyte är vad som eftersträvas. Men för alla andra blir den endast ett hjälpmedel i språktillägnet. Det finns tyvärr inga genvägar dit, även om vi i dag är bättre rustade än tidigare att underlätta och påskynda arbetet. Vill man grundligt lära sig ett främmande språk, får man vara beredd på hårt och intensivt arbete. Den förkättrade grammatiken kan man aldrig komma ifrån (jämför felöversättningen av »först» ovan), och en viss fonetisk skolning är oundgänglig, om man vill bli förstörd utan svårighet. Ord och idiom måste inläras med hjälp av lexikon — tillgriper man metoden att gissa sig till deras betydelse, får man också stå sitt kast. Jag har hört svenska talare i Amerika dabbas sig kapitalt av denna anledning. Det hjälper inte ens om man är en stor kulturpersonlighet med allmänt omvittnad intelligens — lagarna för språktillägnet gäller lika mycket för denne som för oss andra, vilket är en tröst. En sådan person uppträdde häromåret ute i Mellanvästern och jag råkade befinna mig bland publiken. Föredraget extemporerades, i den fåvitska tron, att vad som går på svenska också går på engelska. Uttalet var anmärkningsvärt gott, med andra ord distinkt och fullt begripligt. Inspirerad av ämnet och sin egen betydelse lät talarinnan orden flöda ut över den svensk-amerikanska publiken, som fyllde lokalen till bristningsgräns. Det fatala var endast, att hon emellanåt inte hade en aning om, vad de fina orden och de idiomatiska fraserna egentligen betydde. De hade tydligen uppsnappats under konversation med amerikanare eller missförstått vid läsningen. Nu tillgreps de i ögonblickets ingivelse eller för att fylla en hotande paus med påföljd att meningen antingen blev obegriplig eller, vad värre var, rakt motsatt den avsedda. Men en del av publiken trodde säkerligen, att det obegripliga var något extra fint.

Den inställning i språkfrågor, som jag här givit några typiska prov på, medför, att personer, som ej är kompetenta att bedöma en översättning till engelska, likväl inte tvekar att ge denna sitt imprimatur. Ingen begär dock eller ifrågasätter, att en icke-språkman skall kunna fälla utslag i engelska stilfrågor eller ens avgöra, om en föreslagen tolkning är korrekt. Men man har rätt att fordra, att tillgänglig sakkunskap utnyttjas. För lösandet av ett invecklat tekniskt problem skulle det aldrig falla någon in att anlita en person, som bara genomgått en teknisk aftonskolekurs. Men när det gäller främmande språk, nonchaleras sakkunskapen, och vem som helst anser sig i stånd att giva råd eller fatta beslut. Det språkliga kvacksalveriet får florerat och grassera, ty man reflekterar inte över dess följder för oss själva och vårt anseende i utlandet. Man är överhuvud taget inte medveten om att *en formellt undermålig produkt är lika skadlig som en sakligt otillfredsställande*. Och hur skulle man förresten kunna vara det, när man är oförmögen att bedöma, vari det undermåliga består. Engelsk

stil och svensk stil är ofta så väsensskilda, att det tar år av intensivt studium, om man vill röra sig med någorlunda säkerhet bland alla blindskär. Det är ett allvarligt misstag att tro, att engelskan är ett lätt språk. Naturligtvis är det lätt jämfört med många andra språk, om man bara eftersträvar att kunna göra sig förstådd i alldagliga situationer. Men det är ett mycket svårt språk, om man vill skriva och tala det väl. De enskilda ordens och frasernas valör och övertoner, de associationer, de väcker hos läsaren, den resonerande prosans egenartade rytm, allt detta och mycket annat kan en svensk aldrig bemästra, såvida han inte dagligen och stundligen tvingas att ta ställning därtill. Utan sådan kunskap, utan denna intima kännedom om engelskt språk och stil, duger man inte att bedöma, hur en översättare skilt sig från sitt betydelsefulla uppdrag.

Vad kan då göras för att effektivt förebygga, att vår officiella engelska även i framtiden kommer att likna svenskan i »Sängfilt»-annonsen ovan? Först och främst gäller det att skaffa pålitliga, ansvarskännande översättare. Införandet av en rigorös translatorsexamen och i samband därmed auktorisering av sådana översättare, som visat sig vara kompetenta, är måhända ett steg i rätt riktning. Auktoriseringen av översättare kan dock inte garantera, att en översättning i varje enskilt fall blir förstklassig eller ens god, men den bör kunna avsevärt höja den f. n. låga standarden. Framför allt kan den förhindra, att klåpare får husera efter behag. Det effektivaste medlet är att ta vara på den kompetens som faktiskt finnes. Det är minsann inte många, som behärskar engelskan så väl, att de duger till slutliga granskare av engelska översättningar. Men vi har inte råd att undvara en enda av dem. De bör omhuldas på alla tänkbara vis, ty deras sakkunskap betyder en enorm investering materiellt och kulturellt sett. Tvåspråkiga svenskar med solid lingvistisk utbildning och med god kännedom om det främmande landet i fråga borde fast knytas till vår utrikesrepresentation med uppgift att nagelfara officiella översättningar till de olika språken — och från dessa till svenska. Inom deras domvärjo skulle därjämte, och inte minst, ligga avgörandet i vad mån innehållet i en artikel, broschyr eller handbok kan bibringa den utländska läsaren en klar uppfattning om svenska förhållanden och synpunkter, vilket endast den kan göra, som är väl förtrogen med det andra folkets mentalitet. De skulle med jämna mellanrum sändas på föredragsturnéer inom det främmande landet, varigenom de själva hölle kontakten med detta levande samtidigt som de klargjorde den svenska ståndpunkten för den intresserade utländska publiken.

Jag är bara rädd för att det föreslagna arrangemanget kommer att stöta på patrull från alla dem, som inbillar sig vara kompetenta att tala, skriva och översätta till engelska.